

MÜLKİYE’de BİR TIBBİYELİNİN ARDINDAN TIBBİYELİ BİR MÜLKİYELİNİN DİZELERİDİR...

Prof. Dr. Ahmet SALTİK MD, MSc, BSc

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Mülkiyeliler Birliği Üyesi

www.ahmetsaltik.net profsaltik@gmail.com

Giriş : 1970’li yıllar

1971’de Hacettepe’de Tıp Eğitimine başladığımızda, Toplum Hekimliği Bölümü Başkanı Prof. Dr. H. Nusret Fişek’i tanıma şansımız oldu. Daha ilk yılda 96 saat gibi oldukça uzun bir süre Toplum Hekimliği (sonra Halk Sağlığı) dersleri almıştık. Bu derslere doğrudan Nusret Hocamız da giriyordu. Örn. Sosyal Tıp.. bu derslerinden beynimize mih gibi çakılan sözleri oldu. *Hastalık ile Yoksulluk arasında önemli bağlar olduğunu, hatta bu ilişkilerin neden – sonuç ilişkisi düzeyinde olduğunu* vurguluyordu Nusret Hoca. *Yoksulların daha çok hastalandığının, hastalandıklarında daha da yoksullaştıklarının* altını çiziyordu. *Hastalık – Yoksulluk ilişkisinin cehennemi bir kısır döngü yarattığını...* yüreklerimize dokunarak, örneklerle aktarıyordu. Bu bağlamda eklediği 2 önemli gerçek daha vardı:

- Hastalık ile Yoksulluk arasındaki neden sonuç ilişkilerinin bilimsel olarak araştırılması ve belirteçlerinin aydınlatılması, çözümler üretilmesi gerekiyordu. Bu ciddi sorumluluk bizleri bekliyordu hekim olduğumuzda ve geleceğin Toplum Hekimlerinin temel işlevi olmalıydı.
- Dr. Alfred Grotjhan’ın 1915’e tarihlenen Sosyal Tıp adlı görkemli yapıtına gönderme yaparak sağlık sorunlarının altta yatan gerçek nedenlerinin *-geleneksel tıp eğitiminde ağırlıklı olarak işlendiği üzere-* salt Fiziksel, Biyolojik, Kimyasal nedenler olmadığı; yanı sıra Sosyal, Ekonomik ve Kültürel etmenlerin kritik payı bulunduğu, dahası, bu son 3 etmen alanının gerçekte ilk 3 etmenin etkinliğini belirleyen – koşullayan nitelikte olduğu gerçeği!

Bu *fişek* gibi sözler gönlümüzde – beynimizde derin yer edindi. Aradan yarım yüzyıla yakın zaman geçti ve HÜTF (Hacettepe Üniv. Tıp Fak.) 1977 mezunları içinden 20’ye yakın hekim (yaklaşık 1/9) Toplum Hekimliği – Halk Sağlığı alanında uzmanlaşmayı seçti ve halen bu yolda savaşımalarını sürdürmekte.

O yıllarda Nusret hocamızın 2 oğlu olduğunu, büyük oğul Prof. Dr. Kurthan Fişek’in Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğretim üyesi olduğunu öğrenmiştik. O, İstanbul Tıp Fakültesi 1938 mezunu Tıbbiyeli babanın Mülkiyeli oğlu idi. Ayrıca Nusret Fişek’in de Kurtuluş Savaşımız sırasında büyük yararlıklar gösteren bir Kuvvay-ı Milliye komutanının, Tümğ. Hayrullah Fişek’in oğlu olduğunu biliyorduk. 3 kuşak, Türkiye’yi Türkiye yapan 3 temel kurumdan yetişmişlerdi : Tibbiye, Harbiye ve Mülkiye..

Babası ve Ağabeyinin Gürhan'a etkisi..

Nusret Hocamızın 2. oğlu Gürhan bize daha yakındı, O Hacettepe Tıp 1976 yılı mezunuydu.¹ Bizim sınıftan 1 yıl önceydi, O'nun sınıfından bizim sınıfta olanlar vardı. Gürhan çalışma yaşamına 1976 - 77 arasında İşyeri Hekimi olarak atıldı (MKEK Marangoz Fab., Ankara).

Biz 3. sınıfta İstanbul Tıp Fakültesi'ne geçmiş ve 1977'de mezun olmuşuk. Nusret Hocamızın gönlümüzde – beynimizde yaktığı Toplum Hekimliği ateşi gürül gürüldü. 1 yıl Anadolu'da çalıştıktan sonra Hacettepe'ye, sevdamız olarak yıllarca besleyip büyüttüğümüz Toplum Hekimliği dalında uzmanlık eğitim almak (ihtisas yapmak) üzere *yuvamıza geri dönmüştük* (11.11.1978).

Gürhan o sırada (1977-78) İşyeri Hekimi görevini (Ankara Belediyesi Elektrik, Havagazı ve Otobüs İşletmesi- EGO) kurum değiştirerek sürdürmekteydi.

O yıllarda Toplum Hekimliği Dalına eğilim çoktu Fişek hocanın karizması ve Hacettepe'de egemen olan *Toplum Hekimliği Felsefesi* nedeniyle. Bunda elbette, 1961 Anayasası sonrası ülkemizde güçlü biçimde esmeye başlayan politik iklimin "*sosyal devlet*" yönlü oluşunun da önemli payı vardı. Bu yüzden değil midir ki; 12 Mart 1971 gerici – faşist askeri darbesini yapan Genelkurmay Bşk. Org. Memduh Tağmaç, ülkemizdeki sosyal – politik ilerleme ve dinamiklerin ekonomik gelişmenin önüne geçtiği, *1961 Anayasası'nın ülkemize bol geldiği* görkemli (!) saptamasını yapmış ve askeri darbeye dayanak (!) göstermişti...

HÜTF Toplum Hekimliği Bölümünde 1978 sonunda açılan 6 kişilik asistan kadrosuna 31 hekim başvurmuştu. Bunlardan biri Gürhan'ın sınıf arkadaşı Prof. Çağatay Güler (10 Ocak 2018'de emekli oldu) biri de biz idik. Gürhan çok doğallıkla babasından ve ağabeyinden çok etkilenmiş ve emekçilerin, özellikle çocuk emeğinin acımasız koşullarda, ağır sömürü altında... olan çalışma yaşamında yürekli ve nitelikli – donanımlı bir savunmanı olmak istemişti. Yaşamı boyunca bu doğrultu tutarlılığını sürdürdü; son yıllarında tekerlekli sandalyede bile!

Biz, 1977-78 arası Anadolu'da SSK hekimi ve yeraltı maden işletmesi hekimi olarak çalıştıktan sonra Toplum Hekimliği ihtisas yıllarında iken (1978-81) Gürhan, İş Güvenliği Müfettişi (Çalışma Bakanlığı, 24.5.1981'de Baş İş Müfettişliğine atanarak) görevini yürütmektedir.

HÜTF Toplum Hekimliği Bölümünde İş Sağlığı Doktorası yapmak için, o alanın saygın hocalarından, *-günümüzde "dalya" demiş (100 yaşını aşmış!) olmasına karşın hala pırıl pırıl bilişsel yetileri olan-* Prof. Dr. İsmail Topuzoğlu'nun (o yıllarda Doçent) kapısını çalmıştı. Bu eğitimi sürerken, Hocası Topuzoğlu'nun yönlendirmesi ile Siyasal Bilgiler Fakültesi – **Mülkiye**'de Sosyal Bilimler Enstitüsü üzerinden birkaç temel dersi almasının yerinde - yararlı olacağı görüşü üzerine oraya gider. Bu çaba *birkaç ders* ile sınırlı kalmaz "*Sosyal Politika Yüksek Lisansı*" olarak tamamlanır.

Gürhan SBF'de yüksek lisans yaparken biz de HÜTF Toplum Hekimliği Bölümünde ihtisas eğitimi alıyoruz. Bu yıllarda biz de kendiliğimize, daha donanımlı bir Toplum Hekimi olma arzusuyla üniversite giriş sınavına giriyor ve 1979'da Mülkiye'ye öğrenci olarak katılıyoruz. Mülkiye'de bir Tıbbiyeli olarak sanırız biz ilk, Gürhan 2. olmalı ya da tersi? Biz lisansta, o lisansüstü eğitimde. Nusret hocadan Çarşamba günleri öğleden sonrası için izin alıyoruz Mülkiye eğitimimiz için.

¹ 1968 girişli idi HÜTF'ye ancak 12 Mart 1971 darbe döneminin "engelleri" nedeniyle 1976'da mezun olabildiği.

Gürhan, 1981-82 arasında İşçi Sağlığı Müfettişi olarak (Askerlik hizmeti - Milli Savunma Bak-Ankara) yükümünü tamamlar.

İş Sağlığı Doktorasına (PhD) ek olarak "Sosyal Politika" uzmanı (MSci) olur. 22 öğrenci arasında 3 kişi 8,5/10 puan ortalaması tutturur² ve alan dışından -Mülkiye'den değil Tıbbiyeden!- geldiği halde bu yüksek başarısı nedeniyle Doktora devamı istenir. Birlikte çalışmaya başladığı Bölüm Başkanı Prof. Cahit Talas 1982'de emekli olur, doktorasını birkaç yıl gecikmeyle³ 1985'te 600 sayfalık dev bir doktora tezi ile tamamlar. Artık, Tıp Doktoru MD derecesine ek olarak 2 Doktorası (İş Sağlığı-1980 ve Sosyal Politika-1985) vardır; MD, PhD, PhD Gürhan Fişek'tir. 1987'de Halk Sağlığı Doçenti olur. (Biz, 7 yıla yakın Anadolu'da çalıştığımız için, 1990'da Doçent olduk) Babası Prof. Nusret Fişek, 2. oğlunun da Doçent sanını (unvanını) kazanmasını görür, çok mutlu olur. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı) alanında 2. kez Doçentlik derecesini kazanır (1994).

Dr. A. Gürhan Fişek 1978'de Çalışma Bakanlığında Baş İş Müfettişi iken 12 Eylül 1980 darbesi ile 1402'lik⁴ edilerek işine son verilmişti 35041 emekçiden biri olarak. 1994'te Mülkiye'ye girer ve bu Fakültede 1999'da Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı) alanında Profesör olur (*biz 1996'da Profesör olduk*). Profesörlük başvuru dosyası, gerekli olan 250 değil 1250 puan tutarında bilimsel ürünle doludur. Baba Nusret Fişek, bu övünçlü başarıya tanık olamaz. Nusret hocamız, 3 Kasım 1990'da yaşama veda etmiştir.⁵

1982-94 arasında uzun yıllar, İşyeri Hekimi (Kutlutaş Makina Sanayii ve Çelik İmalat A.Ş. Ankara) görevini akademik kariyerinin yanı sıra sürdürür. Biz de 1982-88 arasında Elazığ'da Çimento ve Kağıt sanayisinde işyeri hekimliği yapıyoruz o yıllarda..

Gürhan hoca 1986'da Dünya Sağlık Örgütü Danışmanlığı görevini üstlenir.

Gürhan'ın SBF – Mülkiye'den Doktora hocası Prof. Cahit Talas, 1992'de Çalışma Bakanı olur ve O'na Müsteşar Yardımcılığı görevi önerir. Gürhan, Siyasal'da (SBF – Mülkiye) akademik çalışmalarını yeğleyerek bu çağrıyı kabul etmez.

1986'da "Fişek Sağlık Hizmetleri ve Araştırma Enstitüsü" için kurucu, araştırmacı ve katılımcı olarak yoğun emek verir.

1979'dan bu yana "çocuk emeği" hakkında yazılar yayınlamaktadır. 1982'de çocuk çalıştıran küçük işyerlerine yönelik sağlık hizmeti sunumu çalışmaları başlatır. 1984-86 arasında 2 araştırması Dünya Sağlık Örgütü ve Meawards tarafından desteklenir ve 1992 sonrasında 7 araştırma (ILO / Uluslararası Çalışma Örgütü - Çocuk Emeğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Projesi ILO-IPEC tarafından desteklenen) yürütür. Bu çalışmalarla çocuk çalıştıran küçük işyerlerine yönelik sağlık-sosyal hizmet sunumunda bir model ortaya koymuştur (**Fişek Modeli**). Fişek Enstitüsü'nün çatısı

² Son yıllarda uluslararası alanda 4 üzerinden, ağırlıklı akademik ortalama (WAA) hesabı kullanılmaktadır.

³ 14 Mayıs 2014 günü Ankara Üniv. Tıp Fakültesinde, bizim davet ettiğimiz bir derste sorumuz üzerine aktarmış; "öbür hoca beni üzdü" demişti.. Bu konuya ileride gene değineceğiz.

⁴ Genç kuşaklar için açıklama : 1402, Sıkıyönetim Kanunu'nun numarasıdır. 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası tüm yurttaki Sıkıyönetim ilan edilmişti ve Sıkıyönetim Komutanlarının kamu görevlilerinin işine son verme yetkisi vardı. Bu yetkiyle işine son verilenlere "1402'lik" denilmekteydi.. 15 Temmuz 2016 FETÖ darbe girişimi sonrasında OHAL KHK'leri ile 107 bini aşkın kamu görevlisinin işine son verildi... 12 Eylül döneminin 3 katı!

⁵ Nusret Fişek hocanın cenaze töreninde Edirne'den gelerek, daha 3 haftalık Doçent olarak, cenaze kolunun önünde fotoğrafını taşımıştık. Sonraki yıllarda 3 Kasımlarda anma törenlerinin hemen hemen hepsine Edirne'den gelmiştik.

altında 1997'den beri, Vakıf olarak çalışmalar özveriyle sürdürülüyor. Bu Vakıf, Ülkemizde **çalışan çocuklar** için emek veren tek gönüllü kuruluştur (www.fisek.org.tr).

Bu Vakıf'ta bir konferansımız oldu. Konu "*Küreselleşme ve Halk Sağlığı*" idi. Nusret Fişek'e armağandı aramızdan bedensel ayrılışının 12. yılında (Fişek Enstitüsü, Ankara, 21.11.2002). Kamera kayıtları bizde var, eminiz Vakfın - Enstitü'nün de bir hazine değerinde olan arşivinde korunmaktadır. Genç araştırmacılar için bu arşiv ciddi bir hazinedir ve birkaç lisansüstü çalışmayı tez kaynağı olarak besleyebilecek oylum (hacım) ve niteliktedir. Kanımızca böylesi çalışmalar çok gecikmeden yapılmalı ve sendikalarca da burs vb. katkı ile desteklenmelidir.

Hep aykırı oldum, ... hep... hep... yıkılmadım!

Gürhan kendisine hep şu soruyu sormuştur :

- ***Bir avuç için mi sağlık, herkes için mi sağlık?***

Yanıtını da kestirmeden, yalın ve etkili olarak gene kendisi vermiştir :

- Seçiminiz "***Bir avuç için mi sağlık***" olarsa o zaman para işin içine giriyor..

Dolayısıyla Gürhan hoca seçimini 2. den yana yaptı : HERKES İÇİN SAĞLIK...⁶

Babasından da, ağabeyinden de böyle öğrenmişti. Yukarıda da vurguladığımız üzere HÜTF'de Toplum Hekimliği rüzgârları etkin ve güçlü eserken, İstanbul Tıp'tan sınıf arkadaşı ikili, Fişek – Doğramacı hocalar arasına henüz anlaşıl(a)mayan (?!) soğukluklar girmeden önce, HÜTF 3 ana Bölüm'den oluşuyordu : Temel Tıp Bilimleri, Klinik Tıp Bilimleri ve Toplum Hekimliği Bölümü.⁷ 1982 sonrası 12 Eylül rejiminde Doğramacı YÖK Başkanı yapılıncaya "mevsim değişmiş, sonbahar olmuştu" ve HÜTF'de Toplum Hekimliği Bölümü'nün 15 yılı, 1982'de tamamlanmıştı; bu bir Milat idi ve Gürhan başka zeminlerde savaşımı yeğ tutmuş, böyle davranmak durumunda kalmıştı.

Ortak çalışmalarımız...

Çalışma Ortamı Dergisi Dayanışmamız...

Yirmi yıl kadar geriye tarihlenen aşağıdaki 3 araştırmamızı sevgili Gürhan'ın editörlüğünde yürütülen hakemli bilimsel dergi Çalışma Ortamı'nda yayımlamışız..

Erdoğan S, **Saltık A**, Eskiocak M, Yaman M. Şişe-Cam Kırklareli Fabrikası'ndaki Çağrışımlarla Ülkemizdeki Meslek Hastalıklarına Tanı Koyma Sorunu ve Almanya Örneği ile Karşılaştırmalar. Çalışma Ortamı, Eylül-Ekim 1998, sayı 40, syf. 13-18

Ekuklu G, **Saltık A**, Yaman M. Kırklareli Cam Fabrikası Ortam Havası Toplam Toz Ölçümü Nedeniyle Endüstriyel Toz Sorunu. Çalışma Ortamı, Tem.-Ağ. 1998, syf. 11-19

⁶ 14 Mayıs 2014 günü, bizim çalıştığımız Ankara Üniv. Tıp Fak. de bir derse kendisini konuk ettiğimizde..

⁷ Oysa günümüzde Halk Sağlığı, Tıp Fakültelerinde 40 dolayında Anabilim Dalından biri...

Erdoğan S, Eskiocak M, Ekuklu G, **Saltık A.** Edirne İli Sağlık Ocaklarında Çalışan Pratisyen Hekimlerin Hizmetçi Eğitime İlişkin Değerlendirmeleri. Çalışma Ortamı Dergisi. Sayı 52, Eylül-Ekim 2000, syf. 17-21

Sevgili Gürhan ile pek çok bilimsel toplantıda, çalışma yaşamı ile ilgili yönetsel ortamlarda yollarımız kesişti. Gürhan, babası Prof. Nusret Fişek'in TTB (Türk Tabipleri Birliği) Merkez Konseyi Başkanlığı yıllarında başlattığı İşyeri Hekimleri yetiştirme programına katıldı. 6023 sayılı TTB yasasının 5. maddesi TTB'ye hem yetki veriyor hem de doğal olarak sorumluluk yüklüyordu. Mezuniyet öncesi tıp eğitiminde hekimlerin İşyeri Hekimliği yapmasına elverecek bilgi - beceri kazandırılmıyordu. Gürhan da babası - hocası gibi düşünüyordu, bu gerekçeyle 1986-91 arasında Türk Tabipleri Birliği İşçi Sağlığı Kolu Kurucu Başkanlığını üstlendi. Ülkemiz genelinde İşyeri Hekimliği Sertifika Eğitimleri düzenlendi ve 15 yıl dolayında büyük özverilerle yürütüldü. TİSK, bu süreçte hükümetleri de yanına - arkasına alarak hep karşı çıktı ve engelleyici oldu. Sonunda mevzuat değişiklikleri ile bu eğitimler serbest piyasaya da açıldı ve Çalışma Bakanlığı gözetimine alındı. Anılan mevzuat dayatmaları öncesinde biz de 2000-2010 arasında bu alana TTB'de büyük emek verdik ve 100 (yüz) dolayında İşyeri Hekimliği Sertifika kursunda eğitici, planlayıcı, değerlendirici.. akademisyen olarak görev üstlendik; 20-25 bin arasında meslektaşımız, süresi 9 güne erişen ciddi ve nitelikli kurslarda İşyeri Hekimliği Sertifikası edindi. Sağlanan akçalı katkı ile TTB, ilk taşınmazı olarak Mithatpaşa Cd. 62/18 adresindeki daireleri edindi.

TTB, Gürhan'ın da katkısıyla bu dönemde İşyeri Hekimliği başta olmak üzere ek iş olanaklarının hekimler arasında dengeli dağıtılması için yoğun çaba gösterdi. Bir puanlama sistemi geliştirildi ve 2. işler için adil dağıtım amaçlı olarak bu Yönerge uyarınca Tabip Odalarınca üyelerine izin verildi.⁸

Gürhan hoca ile "Sosyal Güvenlik Bunalımı ve Çıkış" İkilili Konferansımız

İstanbul Yüksek Ticaret Mektebi ve Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Mezunlar Derneği Ankara Şubesi yönetimi, bizden bir açık oturum rica etmişti. Konu "*Sosyal Güvenlik Reformu*" idi. Bilindiği gibi 01 Ekim 2008'de 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası yürürlüğe sokularak Türkiye yeni bir sosyal güvenlik rejimine taşınmıştı. Bu Proje apaçık bir DB – IMF dayatması idi ve siyasal iktidar, *yüksek düzeyde ve hayran olunacak nitelikte (!)* bir sadakatla Sağlıkta Dönüşüm (*Health Transformation*) çatısı - maskesi altında sağlık ve sosyal güvenliği de piyasalaştırıyordu. 3 sosyal güvenlik kurumu (kuruluş sırasıyla Emekli Sandığı-ES, Sosyal Sigortalar Kurumu-SSK ve Bağ-KUR birleştiriliyor, yerine Sosyal Güvenlik Kurumu-SGK getiriliyordu.

Genel Sağlık Sigortası (GSS), genel bütçe (*son yıllarda Merkezi Yönetim Bütçesi*) gelirleri kaynaklı adil yansımali finansman yerine zorunlu GSS ile zorunlu "**prim = ek vergi**" ye dayandırılıyordu. Olağanüstü bir adaletsizlik, verimsizlik, yerli - yabancı sermayeye rant aktarımı ve sağlık dahil evrensel sosyal güvenlik hakkının içinin boşaltılması öngörülüyordu.

Dernek yönetimi konuşmacıları saptamayı da bize bırakmıştı. Konunun en yetkin uzmanlarından

⁸ 6023 sayılı TTB yasasının 5. maddesi : .. Özel kurum ve işyeri tabipleri; çalıştıkları yerlerin sağlık hizmetlerinin başka bir yerde 2. bir görev yapmalarına elverişli bulunduğu Tabip Odaları idare heyetince (yönetim kurulu) kabul edilmedikçe her ne suretle olursa olsun, başka bir kurum ve işyerinin tabipliğini alamazlar..... Tabip odaları idare heyetleri; tâyin hususunda vâki müracaatları (yapılacak başvuruları), iş hacmi vazifenin tabipler arasında **âdilâne bir surette tevzii** (dağıtılması), hizmetin iyi yapılması ve benzeri sebepler dairesinde (kapsamında) tetkik eder (inceler) ve esbabı mucibeli (gerekçeli) bir karara bağlar.

biri kuşku yok Gürhan hoca idi. Ricamızı kırmadı ve 10 Ekim 2009 günü Derneğin Ankara Mithatpaşa Cd. 16 numaradaki binasında ikili konferansımızı gerçekleştirdik. Önceki Devlet Bakanlarından Sayın Masum Türker açış konuşması yaptı. Türkiye’de 32 bin kişinin (*yaklaşık 1200 aile*) Devlete borç verip (AS: vergi yerine!) faiz aldığını, çoğu yabancı sermayeli birkaç yüz şirketin ülkemizin rantını yuttuğunu... vurguladı özetle.

Tuttuğumuz notlara göre Gürhan hoca özetle şunları söyledi :

- Sosyal Güvenlik kavramını Kolombiya Devlet Başkanı Simon Bolivar (*Chavez’in esin kaynağı*) açtı ilk olarak Venezuela Bolivar Cumhuriyetinde. 1880’ler başında Almanya’da Bismarck olgunlaştırdı ve Alman Sosyal Demokratlarını bölmek için kullandı. İşin felsefesi, doğan zararın tazminine dayalı. Henüz mikroorganizmaların bilinmediği dönemler, hastalıkların nedenleri belirsiz, dolayısıyla korunma yok. Bismarck’tan 60 yıl kadar sonra 1940’larda İngiltere’de Lord Beveridge’in çabasıyla koruyucu hizmetler öne çıkarıldı.⁹
- Artık antibiyotikler vardı, kimi SOSYAL HASTALIKLAR tanımlanmıştı :

1. Yoksulluk,
2. Cehalet,
3. İşsizlik,
4. Hastalıklar
5. Sefalet... **5 felaket** olarak tanımlanıyordu.

- UNDP¹⁰ İnsansal Gelişim İndeksini (İGİ – HDI) başlıca 3 ögeye dayandırıyor : **Sağlık, Eğitim ve Gelir.**

Beveridge Panı’na göre Tam İstihdam¹¹ ve Ulusal Sağlık Politikası gereklidir.

Dünya Bankası Yoksulluk sınırı için 2 rakam veriyor : Mutlak yoksulluk için < 1 \$ / gün ve görece yoksulluk için < 2 \$ / gün!

Türkiye 1936’da İş Yasasını çıkardı¹² ve sosyal sigortalar rejimine geçiş yolunu açtı. 1945’te SSK kurularak uygulamaya geçildi. 1921 tarihli Amele Birliği Kanunu ve 114 sayılı kanun da var. 1923’te büyük Zonguldak grevini görüyoruz.

⁹ A.S.: 2. Büyük Dünya Paylaşım Savaşından yıkık ve perişan olarak çıkan İngiliz İmparatorluğu hem tahtını ABD’ye kaptırmış hem de 244 bin km² Ada’ya sıkışarak devasa sorunlarına çözüm derdine düşmüştür. Böylesi bir ortamda koruyucu sağlık hizmetlerini önceleyen ve sosyal güvenliği tasa edinen, kaçınılmazlaşan politika demetinin bir İngiliz Lordu tarafından önerilmesi düşündürücü ve öğreticidir. **B45 Planı** böylesi bir topludurumda (konjonktürde) yürürlüğe konmuş ve Kapitalizmin beşiği bir ülkede Sosyalizme yakın sağlık - sosyal güvenlik politikaları uygulanmak zorunda kalmıştır. Prof. Nusret Fişek’in mimarı olduğu 12 Ocak 1961’de Resmi Gazetede yayımlanan 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun’un Birleşik Krallık’ta yürürlüğe konan bu sistemden önemli düzeyde esinlendiği bilinmektedir. Ne yazık ki bu insancıl (hümaniter) sistem Küreselleşme rüzgârlarıyla 1980’lerden başlayarak hızlanan bir yıkıma uğratılmıştır. Türkiye’ye dayatılan SAĞLIKTA DÖNÜŞÜM (*Health Transformation*) süreci de bir DB (Dünya Bankası) – IMF klasiğidir!

¹⁰ UNDP : United Nations Development Program (BM Kalkınma Programı).

¹¹ Beveridge’nin, 1929 Dünya büyük ekonomik bunalımından çıkış için önerilerinin İngiliz Ekonomist John Maynard Keynes’ten oldukça etkilendiği anlaşılıyor. Prof. Keynes, ABD yönetimine sunduğu raporunda (The General Theory of Employment, Interest and Money) benzer kamusal - sosyal politikalar, kamu yatırımları ve tam istihdam önermişti..

¹² 151 sayılı ve 1921 tarihli **AMELE KANUNU** bize göre ilk İş Yasası sayılabilir. İşgal altındaki bir ülkede henüz Kurtuluş Savaşı sürerken 1. Meclisin böylesine böyle bir yasa çıkarması, *uygulamaya konamasa da* emek - emekçi haklarına sahip çıkması olağanüstüdür. Ayrıca ILO 1919’da kurulmuş ve Türkiye, **Büyük ATATÜRK** dönemimde 1932’de bu Uluslararası Örgüte üye olmuştu. Söz konusu üyeliğin Türkiye’de 1936’da benimsenen 3008 sayılı İş Yasası için olumlu -

Biz, Bismarck gözüyle hatalı çıktık!

2005'lerde sosyal güvenlikte tek çatı öngörüldü ama çatlak çok! Bir yığın adaletsizlik var. 18 yaş altı Bağ-Kur'lu prim ödemezse hizmet yok! Oysa SSK'lı işçinin işvereni prim vermese de işçi yararlanıyor. Ayakta bakımda sigortalı işçiye doktor raporuyla hastalık izni verilirse her gün gündeliğinin 1/3'ü kesiliyor.¹³

İş kazası ve meslek hastalıkları düzenlemeleri en adaletsizi. Önlem yok!¹⁴ SSK doğan zararı ödüyor yalnızca.. .

SGK'nın cinsiyeti ne? Erkek! Kadınlar ya babaya ya kocaya bağlı!

3. Ulusal İş Kazaları ve Bilirkişilik Çalıştayı

Ankara'da 08 Mayıs 2012'de gerçekleştirilen bu bilimsel etkinlikte sunulan metinler toparlandı. AÜTF Adli Tıp Anabilim Dalından Prof. Dr. Yaşar Bilge, SBF'den Prof. Dr. Gürhan Fişek ve biz (AÜTF Halk Sağlığı Anabilim Dalı) editörlüğünü üstlendik. Eylül 2012'de "İŞ KAZALARI ve BİLİRKİŞİLİK KİTABI" adıyla yayınlandı.

Prof. Gürhan Fişek, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde (AÜTF) Konuğumuz..

Ders konusu : Küreselleşme ve İş Sağlığı - Güvenliği

2013-14 ders yılında AÜTF'de seçmeli olarak Dönem 3'te "Küreselleşme ve Sağlık" dersini açmıştık. 39 öğrenci dersi seçmişti. Planladığımız konulardan biri "Küreselleşme ve İş Sağlığı – Güvenliği" olarak belirlenmiş, dersi işlemek üzere Gürhan hocanın adı Dekanlığa sunulmuştu. Tıbbiye kökenli ama Mülkiye'de öğretim üyesi olmuş, İş Sağlığı - Güvenliği alanında etkin hekimlik çalışmalarını da sürdüren bir öğretim üyesini öğrencilerimiz ilgiyle izlemişlerdi. 2 saat süreli derste tuttuğumuz notlara göre Gürhan hocanın sözlerinden şu satır başlarını aktarabiliriz :

Prof. Dr. Gürhan Fişek'ten AÜTF Dönem 3'te "Küreselleşme ve Sağlık" dersi

2013'te 1230 işçi yaşamını yitirdi, 60'ı çocuk!

Çocuk emeği salt Şırnak'ta değil, Kütahya'da da var. İş kazaları için işverenin açıklaması genellikle "işçinin dalgınlığı".

Ben Hacettepe'de İş Sağlığı doktorası yaparken, hocam İsmail Topuzoğlu yönlendirdi ve *İş Sağlığı için SBF'den birkaç ders al..* dedi. Gidiş o gidiş.. Yüksek lisans, doktora derken orada hoca olduk.

.....

Küreselleşmeye gelirse.. Bu sözcük ne duygu uyandırıyor?

itici iklim yarattığı söylenebilir. Bu yasa, ILO'nun 1919-33 arasında kabul ettiği Sözleşmelere (Conventions) büyük ölçüde dayanmaktadır.

¹³ Bu oran, yatarak sağaltımda ½'ye yükseliyor ne yazık ki!.

¹⁴ 506 sayılı SSK yasasının "**Koruyucu tedbirler alınması**" madde başlıklı ilgili maddesi aşağıdadır ve ne yazık ki hemen hemen hiç uygulanmamıştır :

Madde 124- Kurum, sigortalıları, sağlık durumlarını kontrol amacıyla, istediği zaman sağlık muayenesine tabi tutabileceği gibi, koruyucu hekimlik bakımından gerekli her türlü koruyucu tedbirleri de alabilir.

1 kedi, 1 yün topu.. Namussuz kapitalistler iyi seçmiş.
İlkel komünal toplumda avcılık - toplayıcılık vardı, herkes eşitti.
Köleci toplumda varlıklılar köle tutmaya başladı.
Feodal toplumda Bey – Şövalyelere karşılık serfler (toprak köleleri) vardı.
Kapitalizm... halen sürüyor. İşveren – patron ile ücretli emek ilişkisi var. Kapitalist artı değere el koyuyor. Emperyalist aşamada sömürgecilik ekleniyor. 1945 sonrası 1970'lere dek bir sosyal politika dönemi oldu sömürgeciliğe tepki olarak. Sömürgeleler bağımsızlaştı sözde ama sömürü sürdürüldü. Bu dönem **Küreselleşme**.. Merkez kapitalist ülkeler tüm nimetleri, çevre (eski sömürge, gelişmekte olan) ülkeler de tüm külfeti üstleniyor.

“HERKESE SAĞLIK” sosyal politika döneminin ürünü.¹⁵ 12 Mart'ta (1971) Memduh Tağmaç (dönemin Genelkurmay Bşk.) ne dedi? “..*Sosyal gelişme ekonomik gelişmeyi aştı!..*”

Çağın en büyük sosyal hastalığı nedir? **YOKSULLUK!**

Jean Paule Sartre, “.. *yapılacak öyle çok hata varken; aynılarını yinelemek niye ki?*” diye sorgular.

Alman Başbakanı Bismarck 1883'te, hastalıklardan doğan zararın giderimi (tazmini) yaklaşımına dayalı bir sigortacılık önermişti. Çünkü henüz mikroorganizmalar bilinmiyordu ve hastalıklardan korunma gündemde değildi. Bu görüş günümüzde hala savunulabilir mi? Gericilik olur!

Lord Beveridge ise 1942'de 5 sosyal felaketi tanımladı : Yoksulluk, Hastalık, Bilgisizlik, Tembellik, Sefalet.. Eğitim bozuk, işsizlik yaygın o dönem İngiltere'sinde.. ve Dünyada.. Savaş yılları.

1944'te Filadelfiya Bildirgesi yayınlanır; BM ve ILO anayasalarına kaynak oluşturur. Aynı Bildirge, ülkemizde 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasasına örnek, esin olmuştur :

- **“Kalıcı ve evrensel bir barış, ancak sosyal adalet temelinde kurulabilir.”**

Bildirge *tam istihdamı* hedef koymaktaydı.

ABD'de Başkan Ronald Reagan, İngiltere'de Başbakan Margaret Thatcher / Demir Leydi ve Türkiye'de Başbakan / Cumhurbaşkanı Turgut Özal bu değerleri yıktılar.

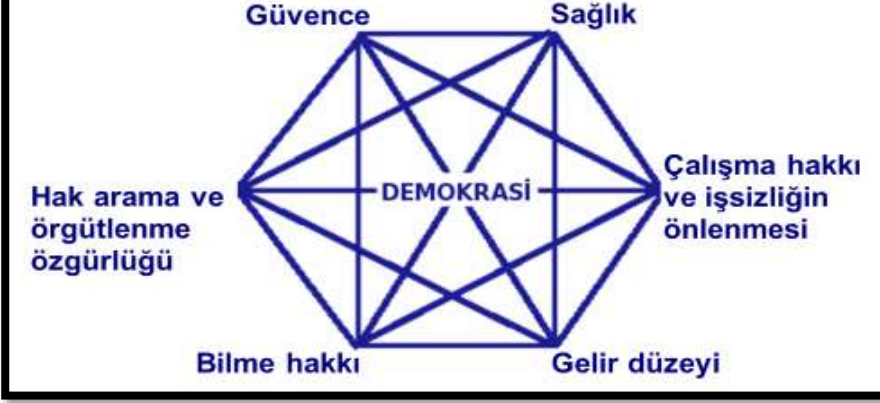
Gelir - Sağlık - Eğitim.. 3 temel hizmete erişimde yoksunluk temel belirleyicidir. DB (Dünya Bankası) ise “parasızlık” olarak insanları aldatıyor. Oysa insana verilen değerlerin bileşenleri, aşağıdaki görselde..

Hepsi birbirine bağlı ve dengede. Türkiye'de en eksik öge “hak arama ve örgütlenme özgürlüğü” alanında. Son İş Sağlığı ve Güvenliği Yasasında en eksik yan bu.¹⁶

¹⁵ Carl Polany'nin *The Great Transformation* adlı yapıtı 1945 sonrası klasik sömürgeciliğin sömürge ülke ve halklara bağımsızlık tanınmasıyla bitmesine ikincil sosyal politika dönemini yetkinlikle işleyen temel dönemselsel yapıtlardandır.

¹⁶ 6331 sayılı yasa 30 Haziran 2012'de RG'de yayımlanarak aşamalı olarak yürürlüğe kondu. İş Sağlığı ve Güvenliği Yasasının 01 Temmuz 2017'de yürürlüğe girmesi beklenen ertelenmiş maddeleri, 2020'ye ertelendi. Değişiklik, 01.07.2017 tarihli ve 30111 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 7033 sayılı “*Sanayinin Geliştirilmesi ve Üretimin Desteklenmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” kapsamında yapıldı. 6331 sayılı yasa yayımlandığında kamu kurumlarında iş güvenliği profesyoneli görevlendirme zorunluluğu için belirtilen tarih 1 Temmuz 2014'tü. Daha sonra yapılan değişikliklerle bu zorunluluk önce 1 Temmuz 2016'ya ertelendi. Ardından da “Türkiye Varlık Fonu Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde

İnsana verilen değerin bileşik göstergesi

UNDP'nin (BM Kalkınma Programı - BMKP) İnsansal Gelişim İndeksi (İGİ – HDI) ölçütleri başlıca E₀ (doğuşta beklenen yaşam süresi), yetişkinlerde okullaşma oranı (kadınlar için Türkiye 121. sırada!) bakımından Türkiye dünya ülkeleri sıralamasında 76. falan oluyor 190 ülke içinde.. İyi mi? BMKP İnsani Yoksulluk İndeksi, **onurlu yaşam standardı**na dayalı.

Güvenli su yok, düşük doğum tartılı isen..? Bunlar önemli sağlık ve sosyal riskler. Sosyal risk grupları, sosyal politikanın belkemiğidir. Amaç riski azaltmaktır.

Çocuk İşçiler

Küreselleşmenin en önemli sonuçlarından biri.. Dünya Çocuk Emeği Coğrafya Atlası'na baktığımızda dünyada her yerde görüyoruz tarımda çocuk emeğini. 1982'de vakıf kurduk bu amaçla : Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Vakfı / Bilim ve Eylem Merkezi.. (www.fisek.org.tr)

ILO (Uluslararası çalışma Örgütü) Çocuk İşçiliği bağlamında 5 hedef koydu :

- 1- Çocuk pornosu ile savaşım (mücadele)
- 2- Çocuk asker sorunu ile savaşım (Afrika, Hindistan, Pakistan, G. Amerika'da... niye??!)
- 3- Çocuk ev hizmetçileri sorunu ile savaşım
- 4- İnsan / çocuk kaçakçılığı sorunu ile savaşım
- 5- Tehlikeli işlerde çocukları çalıştırma sorunu ile savaşım

Haritalar dünyada bu sorunların dağılımını dramatik olarak göstermekte.. (*power point yansılarını gösteriyor Gürhan hoca..*)

Küreselleşme Çağında Çocuk Emeği

Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile süre 1 Temmuz 2017'ye uzatıldı. 2020 yılında, yapılan erteleme ile yasanın ilgili maddesi 6 yıllık bir gecikme ile yürürlüğe girmiş olacak??

(Çocuk emeğinin acımasız sömürüsüne ilişkin power point yansılarını gösteriyor Gürhan hoca..)

ABD Başkanı Roosevelt, en önemli hak olarak *gereksinimden kurtulma hakkını* tanımladı.¹⁷ Toplum bunu sağlamazsa bireysel kurtuluş, *bileğinin hakkıyla* çıkış aranır.

- **Çocuk işçiliği varsa; sosyal (toplumsal) olan hiçbir şey yoktur!**
- **Çocuk : "Benim emeğime mi kaldınız?!"**

1802'de ilk sosyal politika belgesi yayınlanır. Çıraklık hakkında 5 maddedir :

- Çocukların günlük çalışma süresi 12 saat ile sınırlandırılır.
- Çocukların gece çalıştırılması yasaklanır.
- Çocuklara okuma – yazma öğretilmesi istenir.
-
-

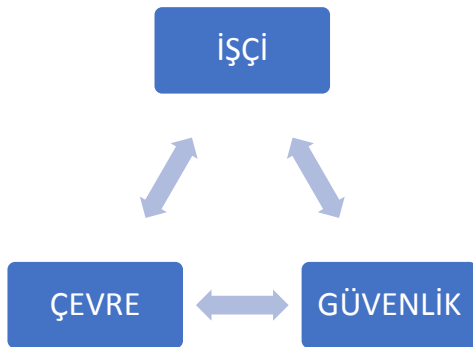
Ne çok emekle buralara gelebildik..

TÜİK, Türkiye'de ücretli çocuk işçi sayısını 893 bin olarak veriyor. Bunlara ek olarak 7,5 milyon çocuk da ev işlerinde çalıştırılıyor. Çalıştırılan çocuk sayısı toplamda 8,5 milyonu buluyor. İstanbul'da yaptığımız bir araştırmada çalış(tırıl)an çocuklara "Kişisel koruyucu kullanıyor musunuz?" diye sorduğumuzda yanıt olarak "Evet; bıçak, muşta..." gibi çarpıcı yanıtlar aldık! Bu araştırmada çalış(tırıl)an çocuklar en çok aşırı yorgunluktan yakınmaktaydılar. Fotoğraflar, göremediğimiz dünyaya tanıklık ediyor.. 8 yıldır çalışan çocuklar fotoğraf yarışması yapıyoruz. Web sitemizde epey koleksiyon oluştu. (www.fisek.org.tr)

İş Sağlığı mı İşçi Sağlığı mı?

İlki ortama dönük. İkincisi işçiye – kişiye dönük.

Çevre – Sağlık – Güvenlik kritik üçgenimiz...

Sağlık – Çevre – Güvenlik... nerede? Okulda, işyerinde, sokakta, mutfakta, diskoda..
Örn. gürültü ve diskolar.. Kulaklıkla yüksek sesli müzik vb. dinleme..

¹⁷ ABD Başkanı Franklin Delano Roosevelt'ten **4 Temel Özgürlük** : 6 Ocak 1941'de yaptığı ünlü konuşmada Başkan Roosevelt bu 4 temel insan hakkını şöyle kaydetti : 1.) Düşünce – ifade özgürlüğü (*Freedom of expression*), 2) İnanç – tapınma (ibadet) özgürlüğü (*Freedom of worship*), 3) Başkalarına muhtaç olmaktan kurtulma özgürlüğü (*Freedom from want*) ve 4) Korkudan kurtulma özgürlüğü (*Freedom from fear*). (Bir de 1901-1907 arası Başkanlık yapan Theodore Roosevelt var 26. ABD Başkanı.. Franklin D. Roosevelt'in tersine militer kişilikli olarak bilinen.)

- **Ya Güvenlik, ya Ölüm!** Ne yazık ki her yer tehlikeli, herkes için..

Meslek Hastalıkları...

Yasalarda tanımı var¹⁸... Örn. çevreden alınan asbest mezoteliyoma nedeni.

Çevresel hastalıklar... Farkında mıyız? Kurumlaşma da yok ülkemizde.

SOMA faciası.. Basit önlemlerin alınmadığını göreceğiz Soma'da ve birçok yerde. Avrupa bu tür kirli – riskli işleri bize aktarıyor. Kömür, çimento vb. Böylelikle “meslek hastalıklarının göçü” ile yüzleşiyoruz. Merkez (kapitalist ülkeler), Çevreye (gelişmekte olan ülkelere) aktarıyor bu hastalıkları.

Küreselleşme özünde = eşitsizlik! Nimet – külfet dengesinin bozulması.

Nimet gelişmiş – sömürü zengini merkez kapitalist ülkelere; külfet ise dünyanın geri kalanına¹⁹..

➤ **Nasıl bir 1,5 saat geçirdiniz??**

Gürhan hoca, nasıl aktığını bilemediğimiz 2 saat dersinin ardından bu soru ile sözlerini tamamladı 14 Mayıs 2014 günü, Ankara Üniv. Tıp Fakültesi'sin Sıhhiye'deki morfoloji yerleşkesinde bir amfide. Mutlu görünüyordu.. Birkaç soruyu keyifle yanıtladı.. Kendisine çok teşekkür ederek uğurladık.

Bağlamak gerekirse...

Hastalığının ilerlediği yıllarda bile, O'nu tekerlekli sandalyede (babası gibi!²⁰) Nusret Fişek'in ölüm yıldönümlerinde 3 Kasım anmalarında Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezinde görüyorduk. Hiçbir şey belli etmemeye çabılıyor, tüm vakarıyla çaba gösteriyordu. SBF'deki görevinden, yaş haddini doldurmadan, sağlık engeli nedeniyle erken emekli olmuştu.

14 Ocak 2017'de O'nu sonsuzluğa uğurladık.. Anababası ve ağabeyinin ardından...

Sevgili eşi Oya, oğlu Doruk ve biz dostları, bıraktığı yerden savaşımını ve eylemini sürdüreceğiz.

Özellikle **Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi** – Enstitüsü – Vakfının yaşaması, yaşatılması ve üretimini – hizmetlerini sürdürmesi gerek.. **ÇALIŞMA ORTAMI** adlı bilimsel – hakemli derginin de yayın yaşamına devam etmesi gerek.

- ✓ **Emekten yana konum alma ve Büyük Atatürk'ten nöbet devri Anadolu Aydınlanması – Rönesansı'nın sürdürülmesi için boynumuzun borcu bu edimler..**

Hatıran, cömert, özverili ve nitelikli emeğin ve benzersiz üretimlerinin - eserlerinin önünde saygı ve şükran ile eğiliyorum kardeşim Gürhan..

Beni Tıbbiyeli – Mülkiyeli olarak yalnız koyup çokook erken gittin; aşk olsun sana!

¹⁸ 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası (2008) md. 14 : **Meslek hastalığı**, «sigortalının» çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı yinelenen bir nedenle veya işin yürütüm koşulları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal özrürlük durumlarıdır. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası (30.6.12)

Meslek hastalığı; Mesleksel risklerle karşılaşma (maruziyet, etkilenim) sonucu ortaya çıkan hastalıktır. (Md. 3/l)

¹⁹ Yabancı yazındaki (literatürdeki) karşılığı ile “The West and the rest of the West”!

²⁰ Kasım 1988'de 2. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi için Antalya'da idik ve Nusret Hocamız TTB Başkanı – Kongre Başkanı olarak aramızda ama prostat kanseri metastazları nedeniyle tekerlekli sandalyede idi. İstiklal Marşı için sandalyesinde iken ayağa kalkmaya çalışmış, bu kez kolunda kırık oluşmuştu!...